

PAPER DETAILS

TITLE: KIRIKKALE HALK KÜLTÜRÜNDE HASAN DEDE TÜRBESİ*

AUTHORS: Fatih TEKEL

PAGES: 76-96

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2708876>

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ / ATATÜRK UNIVERSITY

CULTURE AND CIVILIZATION

KIRIKKALE HALK KÜLTÜRÜNDE HASAN DEDE
TÜRBESİ*

Hasan Dede Tomb in Kırıkkale Folk Culture

Fatih TEKEL**

Geliş Tarihi/Received	Kabul Tarihi/Accepted	Yayın Tarihi/Published	Tür/ Type
13.02.2022	18.04.2022	28.04.2022	Araştırma
Atıf/Citation: Tekel, Fatih (2022) “Kırıkkale Halk Kültüründe Hasan Dede Türbesi”, <i>Culture and Civilization</i> , 1 (2), 76-96.			

ÖZ

Hasan Dede'nin Anadolu'nun fethi ve İslamiyet'in yayılması sürecinde son güzergâhı Kırıkkale olmuştur. Kırıkkale'nin Hasandede köyünün bulunduğu bölgeye manevi bir görevlendirmeye gelerek dergâhını kurmuş, buraya yerleşmiş ve burada vefat etmiştir. Yaşamı boyunca verdiği hizmetler ve manevi gücüne olan inançtan ötürü mezarı türbe haline getirilmiştir. Türbesi, Kırıkkale il merkezine 10 km uzaklıkta bulunan ve Hasandede'nin adıyla anılan Hasandede köyündedir.

Yapılan saha çalışmasında, Hasan Dede Türbesi Kırıkkale halk kültürü bağlamında araştırılmıştır. Hasan Dede'nin şahsiyeti, menkıbeleri, türbe hakkında genel bilgi ve türbe etrafında oluşan inanış ve uygulamalar çeşitli yönleriyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hasan Dede, halk kültürü, türbe, menkıbe, inanış.

* Bu makale, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü bünyesinde *Kırıkkale Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Türbeler* isimli doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Fatih TEKEL, m.f.tekel@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9958-3378

ABSTRACT

The last route of Hasan Dede during the conquest of Anatolia and the spread of Islam was Kırıkkale. He came to the region where Hasandede village of Kırıkkale is located with a spiritual assignment and established his lodge, settled here and died here. Hasan Dede's tomb was turned into a mausoleum because of the services he gave throughout his life and the belief in his spiritual power. His tomb is in Hasandede village, which is 10 km away from Kırıkkale city center and named after Hasandede.

In the field study, Hasan Dede Tomb was investigated in the context of Kırıkkale folk culture. Hasan Dede's personality, legends, general information about the tomb and the beliefs and practices around the tomb have been evaluated in various aspects.

Key Words: Hasan Dede, folk culture, tomb, legend, belief.

Giriş

Türbeler etrafında oluşan inanış ve uygulamalar insanların mensup oldukları toplumların kültürel değerleri, inançları ve kendi hayal güçlerinin birleşimi sonucunda ortaya çıkmıştır. Zaman içinde yine kültür, inanç ve insan ekseninde bazen aynı şekilde bazen de farklılaşarak varlığını sürdürmüştür.

İslamiyet'in kabulünden önce bir kültürel unsur olan ata mezarlarını ziyaret geleneği, İslamiyet'in kabulüyle birlikte türbe ziyaretlerine dönüşmüştür. Atalar kültünün veli kültüne dönüşmesiyle ortaya çıkan türbe inancı, halk arasında oldukça fazla rağbet görmüş ve türbeler, etrafında çeşitli anlatılar, inanış ve uygulamalar barındıran kutsal mekânlar haline almıştır.

Kutsal kabul edilen bu mekânlardan biri de Kırıkkale'deki Hasan Dede Türbesi'dir. Hasan Dede'nin tarihi kaynaklardan ziyade ermişliği ve olağanüstülükleri etrafında oluşturulan menkıbeleri, halkın zihninde onun hayatıyla ilgili çeşitli inanışların doğmasına neden olmuştur.

Yapılan bu çalışmayla bölge halkının türbe inancına olan bakış açısının ve Hasan Dede Türbesi etrafında oluşan inanış ve uygulamaların değerlendirmesi yapılarak türbenin Kırıkkale halk kültüründe konumlandırıldığı yer gösterilmeye çalışılmıştır. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgiler Hasan Dede'nin şahsiyeti, Hasan Dede hakkında anlatılan menkıbeler, türbe hakkında genel bilgi ve türbe etrafında oluşan inanış ve uygulamalar ekseninde incelenmiştir.

2. Hasan Dede Türbesi

Hasan Dede Türbesi daha önce Süleymanlı, Çukurcak ve İkikol isimlerini alan ve bugün Hasan Dede'nin adıyla anılan Kırıkkale il merkezine 10 km uzaklıktaki Hasandede köyünde bulunmaktadır. Türbe, aynı isimli caminin avlusundadır. Bakımlı bir bahçeye sahip olan avlunun içinde bir şadırvan ile çok sayıda mezar mevcuttur.

Tahir Kutsi Makal'a göre bu mezarlar arasında Hasan Dede'nin köye birlikte geldiği rivayet edilen "sekiz nefer derviş" (Makal 1990: 50) bulunurken kaynak kişilere göre bu mezarlar Hasan Dede'nin torunlarına aittir (K.4, 5).

Kare planlı ve kesme taştan inşa edilen caminin yapımına Hasan Dede zamanında başlandığı, kızı Ümmühan Ana tarafından da caminin bitirildiği belirtilmektedir (Durma, 2016: 3). Cami kapısının sol tarafında, yerden bir metre yükseklikte ve 15x20 cm ebatlarında sarı madeni çerçeve içine alınmış bir taş bulunmaktadır.

Hacerü'l Esved'e benzetilen bu taşın, köy eşrafından Hacı Ömer Ağa adlı kişi tarafından Mekke'den cami yapılırken getirildiği anlatılmaktadır (Tanyu 2007b: 116). Halk arasında "Karataş" olarak adlandırılan siyah renkli ve beyaz cilalı mermer benzeyen bu parlak taş, türbeye gelenler tarafından ziyaret edilmekte, el sürülmekte veya öpülmektedir.

Caminin batısında biri büyük diğeri küçük olmak üzere yan yana iki türbe bulunmaktadır. Büyük türbede Hasan Dede, küçük türbede ise Hasan Dede'nin oğulları Şeyh Halil İbrahim ve Şeyh Mustafa ile kızı Ümmühan Ana medfundur.

Hasan Dede'nin sandukası büyük türbenin tam ortasında konumlandırılmıştır. Başucunda temsili bir sarık bulunan sandukanın üzeri yeşil renkli saten ve kadife kumaşlarla örtülmüş ve en üstüne de seccade serilmiştir. Türbenin aydınlatılması üçü tavana yakın, ikisi de zeminden yaklaşık 1,5 metre yükseklikte yapılan beş pencereyle sağlanmıştır. Ayrıca türbede, oldukça yüksek olan tavandan sandukanın yaklaşık 50 cm üstüne doğru sarkan büyük bir avize ile yan duvarlarda 4 aplik bulunmaktadır. Bunun yanında türbede 1 duvar saati ve boyutları farklı 2 Türk bayrağı vardır.

Hasan Dede'nin evlatlarına ait olan küçük türbede ise yan yana konumlandırılmış 3 sanduka bulunmaktadır. Sandukaların her birinin üzerinde yine yeşil kumaş ve seccade serilmiştir. Batı, güneydoğu ve kuzeybatı cephelerinde demir parmaklıklı 3 penceresi bulunan türbede bir avize ile 3 adet aplik mevcuttur. Ayrıca girişin sağına, soluna ve karşısına denk gelen duvarlara zeminden 50 cm yukarıda dikdörtgen şeklinde 4 adet niş yapılmıştır.

Hasan Dede Türbesi ile evlatlarına ait olan küçük türbe mimari açıdan benzer özelliklere sahiptir. Sekizgen planlı ve düzgün kesme taş malzeme ile inşa edilen türbelerin üzeri kurşun kaplı kubbe ile örtülmüştür. Her iki türbenin en dikkat çeken özelliklerinden biri

alçak ahşap kapılara sahip olmalarıdır. Kapıların eğilmeden geçilemeyecek kadar alçak yapılmasının anlamı başın eğilerek tevazu gösterilmesidir.

Türbelerin iç mekânları tamamen beyaz renkle boyanmış olup pencerelerin üst hizasından başlayan ve kubbe içini de saran süslemelerle kaplıdır. Bunun yanı sıra türbe duvarlarında Hz. Ali'yi tasvir eden resimler asılıdır. Türbelerin zemini duvardan duvara halı ile kaplıdır ve üzerine yine parça halılar serilidir. Türbelerin bakımıyla ilgilenen ve ziyaretçileri yönlendiren bir türbedar (K.5) bulunmaktadır.

Hasan Dede'ye ait olan büyük türbenin kapısı üzerindeki kitabede günümüz Türkçesi ile "Veledi Şeyh Yakup Eazzei Kiramdan Şeyh Hasanı Fakih Azimetleri Horasan Diyarı Karaman Hicri-970, Tamiri Gündeşlizade Gündüz Bey H. 1191" ifadeleri yer almaktadır. Evlatlarının olduğu küçük türbenin kapısı üzerindeki kitabede ise "Hasandede'nin Evlatları, Kızı: Ümmühani, Oğlu: Şeyh Halil İbrahim, Oğlu: Şeyh Mustafa" ifadeleri yer almaktadır.

Bölgede kültür varlığı olarak tescillenen türbelerden biri olan Hasan Dede Türbesi, Kırıkkale ilinde en çok ziyaret edilen türbe olmakla birlikte konumu itibarıyla de ziyaret edilmeye en müsait türbedir. Kırıkkale il merkezine yakın olması ve ulaşımının kolay olması türbeyi daha çok ziyaret edilir hâle getirmiştir.

Anadolu'nun farklı birçok yerinde de Hasan Dede adıyla anılan türbe ve makam mevcuttur. Bu yerler arasında Adana, Afyon, Bursa, Kütahya, Manisa, Osmaniye, Rize ve Safranbolu bulunmaktadır.

Esmâ Şimşek tarafından yapılan "Kadirli (Osmaniye) Çevresinde Hasan Dede ile İlgili İnanış ve Menkıbeler" adlı çalışmayla Hasan Dede'nin Osmaniye'de makamının olduğu anlaşılmaktadır (Şimşek 2018: 519).

Hasandede köyünün girişinde, köy meydanında ve cemevinin bahçesinde Hasan Dede'yi tasvir eden heykeller vardır. Köyün girişinde bir âşık oluşunu temsilen elinde sazıyla, meydana şeyhliğini, adaletini ve barışçıl yaklaşımını temsilen bir elinde zeytin dalı, diğer elinde kitabı ve etrafında 4 aslanla, cem evinin bahçesinde de herkesi kucaklayan engin hoşgörü ve merhametini temsilen bir kadın ve kucağındaki bebeğiyle tasvir edilmiştir.

3. Hasan Dede'nin Şahsiyeti

Hem tarihi hem menkıbevi hem de edebi kimliğiyle bilinen ve birçok araştırmacı tarafından çeşitli çalışmalara konu edinilen Hasan Dede, başta Kırıkkale olmak üzere Anadolu'da nam salmış ulu bir zattır.

Yapılan literatür taraması ve saha çalışmasında Hasan Dede'nin hangi dönemde yaşadığı konusunda ihtilafli bilgiler tespit edilmiştir. Özellikle Hasan Dede'nin şairliğini ve

şiiirlerini inceleyen edebiyat alanındaki araştırmacılar, şiiirlerde anlatılan kişiler ve olaylar üzerinden onun yaşadığı dönem hakkında farklı görüşler beyan etmişlerdir. Bu araştırmacılardan bir kısmı Hasan Dede'yi 15. yüzyıl şairleri arasında incelerken bir kısmı da 17. yüzyıl şairleri arasında incelemiş ve onu Tameşvarlı Gazi Âşık Hasan olarak tanıtmıştır.

Konu ile ilgili en kapsamlı çalışma Tahir Kutsi Makal tarafından yapılmış ve bu çalışma 1995 yılında *Âşık Hasan Dede* adıyla kitap olarak yayımlanmıştır. Makal, bu çalışmanın 1960 yılında Yahya Benekay'ın "Yaşayan Alevilik" adlı çalışmasıyla başlayan bir ilgidenden, 1973 yılında Romanya'nın Timuşuara (Tameşvar) kentine yapılan araştırma gezisinden, 1975 ve 1976 yıllarında Hasandede köyüne gelerek yapılan derleme çalışmalarından hareketle Hasan Dede hakkındaki bilgi birikimini 1983 yılında Eskişehir'de yapılan "I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı" seminerinde "Hasan Dede Gerçeği" konulu bir bildiri ile ortaya koyduğunu belirtmiştir (Makal 1995: 5-6).

Bildiride, Hasan Dede'nin M. Fuad Köprülü'nün ifade ettiğinin (Köprülü 1962: 129) aksine Tameşvarlı değil Anadolulu olduğu ve mezarının Anadolu'da Kırıkkale Hasandede köyünde olduğu açıklanmıştır. Hatta bu bilgi seminerde bulunan Romanyalı bilim adamı Prof. Dr. Mihail Guboğlu tarafından da doğrulanmıştır. Bildiri daha sonra Tahir Kutsi Makal'ın 1990 yılında yayımlanan *Halkbilim ve Edebiyat* adlı kitabında da yer almıştır (Makal 1990: 45-54).

Tahir Kutsi Makal'ın, Hasan Dede hakkında yazılı kaynaklardan ve sahadan derlediği bilgiler ışığında hazırladığı *Âşık Hasan Dede* (1995) adlı kitabının "Hasan Dede'nin Şiiirleri" adlı bölümünde Hasan Dede'nin 43 şiiirine ayrıca yer verilmiştir (Makal 1995: 49-106).

Tahir Kutsi Makal, kitabında Hasan Dede'nin birçok araştırmacı tarafından "Tameşvarlı" sıfatıyla anıldığını fakat Hasan Dede'nin savaşlara katılmak üzere Rumeli'de bulunduğu süre zarfında kendisine "Tameşvarlı" denilmiş olabileceğini belirtmektedir. Makal'a göre eğer Hasan Dede, Tameşvar'a yerleşmiş olsaydı burada bir tekke kurup eserler bırakabilir ve ölümünden sonra da türbesi yapılmış olurdu (Makal 1995: 12-13).

Hasan Dede hakkında 1995 yılında yayımlanan *Âşık Hasan Dede* adlı kitaptan sonra Esma Şimşek tarafından 1996 yılında Hasan Dede ile ilgili "Âşık Hasan Dede Üzerine Yeni Tespitler" adlı bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada Hasan Dede, 17. yüzyıl âşık edebiyatı temsilcileri arasında gösterilerek incelenmiş ve bazı tespitlerde bulunulmuştur. Şimşek, Hasan Dede'nin kendisine ait olduğu belirtilen üç farklı şiiirden aldığı dörtlükleri, şiiirlerde kullanılan mahlaslardan yola çıkarak mukayese etmiş ve bu şiiirlerin tarzlarının birbirinden farklı olduğu yönünde kanaatini bildirmiştir (Şimşek 1996: 256-257).

Hasan Dede daha çok nefesleriyle ün kazanmıştır. Bektaşî ayin-i cemlerinde okunan ve “Eşrefoğlu al haberi/ Bahçe biziz gül bizdedir” diye başlayan çok tanınmıştır. Bu şiir, Hasan Dede’nin türbesinin yanında bulunan çocuklarına ait türbenin dış duvarında bir levha üzerine yazılı olarak bulunmaktadır.

Bazı edebiyatçılar bu meşhur şiirin Hasan Dede tarafından Hacı Bayram Veli’nin damadı Eşrefoğlu Rumi’ye karşı söylendiğini ve burada Eşrefoğlu’na bir ta’rizin olduğunu belirtmektedirler (Gölpınarlı 1963: 12; Yener 1973: 76-77; Bölükbaşı 2015: 85-86).

Hasan Dede Türbesi’nin doğusundaki Hasan Dede Camii’nin batı duvarındaki bir levhada “Hasan Dede’nin Özgeçmişi” başlığıyla Hasan Dede’nin hayatı hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Buradaki bilgilere göre Hasan Dede, M.1489-1596 tarihleri arasında yaşamıştır. Babası 31. Babadan Hz. Peygamberin evlatlarından ve Karaman Ustucalı dergâhının piri Şeyh Yakup Fakih’dır. Annesinin adı Ümmü Azize’dır. Soy olarak aslı Muhammed, nesli Ali soyundan 9. İmam Muhammet Taki’ye dayandırılmaktadır.

Hasan Dede’nin iki eşinin bulunduğu, birinin adının Benligüzel, diğerinin ise Fatma olduğu söylenmektedir. Hasan Dede’nin Halil İbrahim, Mustafa ve Ümmühan adlı 3 evladının anneleri Benligüzel ismindeki eşidir (Makal 1990: 51).

Bugün Kırıkkale’nin Hasandede köyü ile İstanbul ve Ankara’da bulunan “Demirhan” ailesinin Hasan Dede’nin kızı Ümmühan Ana’nın torunları olduğu ifade edilmektedir (Makal, 1990: 51). Bir başka kaynakta ise bu ailenin soyadının soyadı kanunundan önce Hasandedeoğulları olduğu ve bu neslin Hasan Dede’nin oğlu Halil İbrahim’in torunları olduğu belirtilmektedir (Yılmaz 2003: 197-198).

Hasan Dede, 1071 Malazgirt Zaferi’nden sonra Anadolu’da Türk birliğini sağlamak, Müslüman Türkler arasında kardeşliği, barışı, karşılıklı sevgi ve saygıyı pekiştirmek yolunda büyük hizmetler veren erenlerden biridir. Hasan Dede’nin Anadolu ve Rumeli’de birçok savaşa katıldığı ve “gazi” unvanıyla anıldığı (Gazi Âşık Hasan) aktarılmaktadır (Makal 1995: 11).

Hasan Dede Camii üzerindeki levhada da Hasan Dede’nin katıldığı savaşlar anlatılmaktadır. Kaynak kişilerle yapılan görüşmelerde, Hasan Dede’nin katıldığı savaşlarda sancaklara ayet ve hadisler yazdığı, askerler taarruza geçtiğinde gülbang okuduğu bilgisi edinilmiştir (K.4, 5).

Tahir Kutsi Makal’a göre Hasan Dede, “Orduya katılarak Rumeli’nde birçok savaşta bulunmuştur. Sazı ve sözü ile, dinsel telkinleri ile ordu mensuplarına moral vermiştir. Tameşvar’ın terki (1683), Budin’in düşmesi (1686), Belgrad’ın kaybı (1688) gibi İkinci Viyana bozgunundan sonraki olaylar üzerine deyişleri, ağıtları vardır” (Makal 1995: 7).

Hasan Dede'nin şu anda yerleşim bölgesi olan Hasandede köyüne gelmesi M.1579 tarihidir ve bu bölgeye sekiz dervişi ile beraber gelmiştir. Bu dervişlerin adları; İshak (İki oğluyla gelmiştir ve bunların adları Süleyman ve Mustafa'dır), Ramazan, İsrail, Emirze, Mahmut, Havahindi, İskender ve Işık'tır. Köyün ilk başlarda tümüyle Alevi iken sonradan Mahmut'un soyundan gelenlerle sünnileştiği söylenmektedir. Dönemin padişahı tarafından verilen beratla Hasan Dede'nin bu bölgeye yerleşmesi ve topraklarından vergi alınmaması sağlanmıştır (Gökbulut 1999: 101). Beratin bugünkü dile aktarımı şu şekildedir:

“Yakup Fakih'in oğlu Şeyh Hasan Fakih

Adı geçen Şeyh Hasan Fakih, sekiz dervişi ile Karaman'dan gelip Ankara yolu üzerindeki Teke Salan adındaki bölgenin yanındaki İki Kol adlı terk edilmiş, viran yerde alışan beratı ile iki çiftlik büyüklüğündeki arazi ve bu yol ise ıssız bir yol olduğundan üzerinde zaviye yapıp gelen gidene hizmet etmiştir. Durum, yüce makamlara sunulup kendisinden vergi alınmaması ve kurduğu zaviyeye hizmet etmesi buyrulmuştur. Yeni Hakani Defterlerine bu biçimde yazılmıştır. Eski Defter'de ise 9 nefer kayıtlıdır” (Birdoğan 1992: 30-33).

Hikmet Tanyu, Horasan'dan Anadolu'ya gelen Hasan Dede'nin Hazreti Pir Balım'a varıp ondan nasip istediğini, bunun üzerine kendisine “Anavarza Kalesi'ne git, orada 4 aşiret var onları kendine tabi kıl” dendiğini belirtmektedir. Hasan Dede burada Gündeşli, Beydili, Kuyumcu ve Gökçekli aşiretlerini kendine tabi kılmıştır. Bu aşiretlerin Hasan Dede'nin emrinde padişaha (Kanuni Sultan Süleyman) çok yardımları dokunmuştur. Hasan Dede Viyana Seferi'ne de iştirak etmiştir. Fermana bunlara dair işaret vardır (Tanyu 2007a: 151-152).

Bir rivayete göre de Hasan Dede, adıyla anılan Hasandede köyünün bulunduğu bölgeye yerleşerek bağcılık ve bahçecilikle uğraşmış, özellikle yetiştirdiği karpuzların büyüklüğü nedeniyle çevreye ün salmıştır. Hatta bu nedenle hem kendisi hem de yaşadığı bölge “Karpuzu Büyük Hasan Dede” olarak anılmaktadır.

Yörede, Hasan Dede'nin Kırıkkale'deki bazı velilerle kardeş olduğuna inanılmaktadır. Bir inanışa göre Hasan Dede, Kırıkkale merkez ilçeye bağlı Hacılar beldesinde türbeleri bulunan Ahmet Dede ve Kulu Dede ile Bahşılı ilçesinde türbesi bulunan Topal Dede ile kardeştir (K.3). Başka bir inanışa göre de Hasan Dede, Çelebi ilçesine bağlı Halildede köyündeki türbede medfun Halil Dede ve Bahşılı ilçesinde türbesi bulunan Topal Dede ile kardeştir (K.2).

4. Hasan Dede Hakkında Anlatılan Menkıbeler

Hasan Dede şeyhliği, askerliği ve şairliğinin yanında kerametleriyle de bilinen bir evliyadır. Hasan Dede'nin hayatı etrafında oluşan kerametlerin öldükten sonra dilden dile aktararak varlığını sürdürdüğü tespit edilmiştir. Hatta yaşadığı döneme dair kesin bir bilgi bulunmaması, onun menkıbevi kişiliğinin tarihi kişiliğinin önüne geçmesine neden olmuştur. Yazılı kaynaklarda ve sözlü gelenekte kerametlerini nakleden birçok menkıbe anlatılmaktadır.

4.1. Hasan Dede'nin Anadolu'ya ve Hasandede Köyü'ne Gelişi

Hasan Dede'nin Anadolu'ya ve daha sonra bugün türbesinin bulunduğu köye gelişiyle ilgili şöyle bir menkıbe anlatılmaktadır:

“Hacı Bektaşî Veli'ye dervişleri sordular:

-Ya Hacı Bektaş! Sizden sonra daha irşad edici gelecek mi?

Hünkar Hacı Bektaş, 'Evet, gelecek' dedi.

Sordular:

-Geleceğine işaret nedir?

Hünkar cevap eyledi:

-İşte bu kılıç önümde. Bu tahta kılıç ona emanettir. Akpınar'dan kızıl alma akacak, o zaman Erenler Körpesi gelecek...” (Makal, 1995: 21).

“13. yüzyılda yaşayan Hünkâr Hacı Bektaş'tan yüzyıllar sonra, Hacı Bektaş'ın, Horasan'dan getirdiği 'Akpınar!...' buyruğundan sonra akmaya başladığına inanılan Akpınar'dan kızılalma akmaya başlıyor. Hacı Bektaş Dergâhı postnişini, Hünkârın müjde verdiği 'Erenler Körpesi'ni karşılamaya çıkıyor. Tam bu sırada Hasan Dede, sekiz dervişi ile birlikte dergâha giriyor. Postnişin, tahta kılıcı kendisine vererek 'Al, bu senin emanetindir' diyor. Bir süre edilen sohbetten sonra dergahın postnişini, Hasan Dede'ye 'Nasibini Anavarza'da ara!...' diyor.

Hasan Dede bir süre, Adana'nın Kadirli ilçesi yakınındaki Anavarza kalesinde, Çukurova'da kaldıktan sonra Tokat'a gidiyor ve oradan Ankara'ya, bugünkü Hasandede köyüne gelip yerleşiyor” (Makal 1995: 22).

Hız. Ali'ye dayandırılan Kızılbaş ve Alevilerde mürşitlik alameti olan tahta kılıcı, Hasan Dede'nin dışında Ahmed Yesevî, Hacı Bektaş, Hacım Sultan ve Kızıl Deli de kullanmıştır (Ocak 1983: 132).

4.2. Karataş

Hasan Dede tarafından yaptırılan ve adıyla anılan Hasan Dede Camii'nin ön cephesinde bir karataş bulunmaktadır. Bu taşla ilgili Hayrettin İvgin tarafından şöyle bir menkıbe aktarılmaktadır:

“Hasan Dede erenlerinden Ömer Ağa adlı birisi hacca giderken Hasan Dede'ye uğrar. Hasan Dede, o sıralarda bu camiyi yaptırmaktadır. Hasan Dede, Ömer Ağa'ya bir çıkın verir. 'Al bu hediye, Mekke Şerifine götür ve benden selam söyle...' der. Ömer Ağa çıkını alır, yola çıkar. Yolda çıkını açar. Bakar ki, birkaç karpuz çekirdeği ve bir kömür parçası vardır. Hatta kendi kendine hayret eder: 'Şu Hasan Dede'nin yaptığına!... Koskoca Mekke Şerifi'ne gönderdiği hediyelere bak!...' der. Neyse, hacca gider, hac farızasını yerine getirir. Dönüş sırasında çıkını Mekke Şerifi'ne teslim eder. Şerif, çıkını açar, kömür parçası ve karpuz çekirdekleri yere dökülür. O dakika kömür parçası koskoca bir koç, karpuz çekirdekleri de kocaman birer karpuz oluverirler. Ömer Ağa hayretler içinde kalır. Tabii, Mekke Şerifi de Hasan Dede'ye hediye göndermek ister. Ömer Ağa'ya bir çıkın içinde iki taş parçası verir ve çıkını açmamasını tembih eder. Ömer Ağa, yolda bu çıkını açar. Açar amma, bu iki taş iki güvercin olur ve uçar gider. Güvercinin biri gelir, Hasan Dede Camii'nin inşaat halindeki duvarına konar ve taş kesilir. Öbür güvercin de gider, İstanbul'da yapılmakta olan 'Beyazıd-ı Bestami Camii'nin duvarına taş olur...' (İvgin 1984: 41). Bugün Hasan Dede Camii duvarındaki bu taşla dikkatli bir şekilde bakıldığında bir çift güvercin gözü görüldüğü söylenmektedir (K.6).

Bu menkıbenin başka bir varyantı ise şu şekildedir: “Hasandede Köyü'ndeki varlıklı kişilerden Ömer Ağa, Hasan Dede'yi ziyaret ederek hacca gidip gitmeyeceğini, bir diyeceği olup olmadığını sorar. Hasan Dede, konuşunu uğurlarken şöyle der: 'Elde inşaatım var. Bu yıl gidemeyeceğim. Seninki Hak katında makbul olsun. Şu hediyemi al da, Mekke Emir'ine ulaştır. Selam söyle.'”

Yolda Hasan Dede'nin Emir'e gönderdiği hediye çıkınını merak edip açan Ömer Ağa, çıkında üç karpuz çekirdeği ile birkaç kömür parçası görür. 'Hele şunun hediyesine bak. Böyle basit şeyleri koskoca Emire nasıl veririm?' der.

Hac farızasını yerine getirip dönüş hazırlıklarına başlayan Ömer Ağa, tellalların kendi adını çağırdıklarını işitir. Ömer Ağa 'Aradığınız benim.' deyince, kendisine 'Bohçanı al yürü!' derler. Şaşkınlık içindeki Ömer Ağa, Mekke Şerifi huzuruna çıkarılır. Emir, çıkındaki üç kara kömürü yere atınca, bahçede üç kara koyun melemeye başlar. Ömer Ağa'nın hayretten büyüyen gözleri önünde üç büyük karpuz da yuvarlanmaya başlar.

Emir, memnun olur; ‘Demek kurbanlarını Mekke’ye seninle göndermiş. Bu üç karpuz da benim hediyem.’ der. Kurbanlar kesilip karpuzlar soğutulurken Mekke Emiri, Ömer Ağa’ya sorar: ‘Niçin buraya zahmet edersiniz? Hac ayağınızdadır’ der. Ömer Ağa, ‘Orada Hacer-i Esved yok ki’ der. Bunun üzerine Mekke Emiri, Ömer Ağa’ya bir taş verir ve ‘Al, götür bunu Hasan Dede’ye’, der. Ömer Ağa’nın Mekke’den getirdiği bu parlak taş, hâlen Hasandede kasabasında caminin köye bakan giriş cephesindedir” (Makal 1995: 21).

4.3. Kızılırmak Adının Verilmesi

Türkiye’nin en uzun nehri olan ve arasında Kırıkkale’nin de yer aldığı birçok ilden geçen Kızılırmak’ın, “kızıl” diye adlandırılması yörede şu menkıbeye dayandırılmaktadır:

“Hasan Dede ile dervişleri İkikol köyüne yüz çevirip gelirlerken namaz vakti gelmişti. Bir nehrin suyundan abdest almaya giriştiler. Dervişler bir ara suyun kanlı akmaya başladığını gördüler. Seyirdip vardılar ki kan, biraz ilerdeki Hasan Dede’den akmaktadır. Ağlaşıp söylediler:

‘- Hele Dedem, bu nice haldir?’

Hasan Dede cevap verdi:

‘- Merak edilecek durum yoktur. Bendeki hançer yarası daha iyi olmadı...’

Telaşlanan dervişler sordular:

‘- Aman Dedem, ne hançeri?’

Hasan Dede sırrı açıkladı:

‘- İbn Mülcem’in açtığı yara...’

Abdurrahman İbn Mülcem, Hz. Ali’yi namaz kılarken bıçaklayıp şehit eden katilin adı. Dervişler heyecan ve hayretle donakalırlar. İçlerinden biri şöyle der:

‘- Hey Dedem hey; kızıl kanın ile sırrını şu ırmağa döktün. Öyle diyeceğine, şuna Ali’yim desene!...’

İnanılır ki o günden bu yana bu ırmağın suyu kırmızı akar ve ismi de bunun içindir ki Kızılırmak’tır” (Makal 1995: 22-23).

4.4. Hasandede Üzüümü

Hasan Dede Türbesi ile özdeşleşen Hasandede köyü, Kırıkkale ve çevresinde üzüümüyle de oldukça iyi bilinmektedir. Köydeki üzüm yetiştiriciliğine Hasan Dede’nin vesile olduğuna inanılmakta ve bu konuda bir menkıbe anlatılmaktadır:

“Hasan Dede zaman zaman karpuzlarının en irilerini Kızılırmak’a bırakır, bu yolla ‘Ahretliği’ Koyun Baba’ya gönderirmiş. Koyun Baba da yetiştirdiği üzümleri bir sepete koyar, ırmak yukarı Hasan Dede’ye gönderirmiş. Bir defasında Kızılırmak’a bir asma çubuğu bırakarak ırmak yukarı Hasan Dede’ye göndermiş. Hasandede bugün üzümü ve bu üzümlerden yapılan şarabı ile meşhur bir yerdir. Rivayete göre Hasandede üzümleri Koyun Baba’nın gönderdiği bu çubuktan çoğaltılmıştır” (Durma 2016: 14).

4.5. Geyik Avı

Geyik motifi, Türklerin mitolojisinde, dini inançlarında ve kültüründe sıkça görülmektedir. İslamiyet sonrası dönemde evliyalar hakkında anlatılan bazı menkıbelerde geyiğin kutsallığından ve evliyaların vahşi olan bu hayvanı itaat altına almalarından bahsedilmektedir. Hasan Dede’nin kerametleri etrafında şekillenen bir menkıbede de geyiğe rastlanmaktadır.

“Bir gün Hasan Dede, yanına tuz alarak köyün üst yanındaki dağa giderek gelen geyiklere tuz yalatmaya başlamış. Ahılı köyünden ‘Aladon’ isimli bir delikanlı o civarda geyik avına çıkmış ve bir geyik görmüş, geyiği vurmak için peşine düşmüş. ‘Aladon’ vadinin üstüne gelince görmüş ki birçok geyik toplanmış, Hasan Dede’nin yanında tuz yalamaktadır.

Hasan Dede Aladon’a bakmış, elinde ok ve yayı görünce anlamış. Aladon’a ‘At Aladon avın olsun’ demiş.

Aladon yayını germiş, okunu denemiş ancak atamamış. Bunun üzerine Aladon, Hasan Dede’ye ‘Hoş gör erenler. Ben o geyiği kovalayarak gelmişim, ere saygısızlık yapamam’ demiş” (Altın 2011: 298-299).

Menkıbenin başka bir varyantı da Enver Benhan Şapolyo tarafından şöyle aktarılmaktadır: “Bir gün Hasan Dede Çukurcak Köyü’nde geyik tuzlarken Akalı köyünden Aladon adında bir delikanlı o civarda geyik avlıyormuş. Bunu gören Hasan Dede:

- At Aladon, avın olsun!

Deyince Aladon okunu çekemiyor. Aladon:

-Hoş gör erenler bu geyiği bellemiştim.

-Gel öyle ise boş gitme...

Diyerek, Hasan Dede Aladon’a bir avuç tuz vermiştir.

Aladon’a:

-Köyünüzde bir adamı köpek ısırırsa, bu tuzdan koyunuz, şifa bulur, der. Aladon uşaklarından hâlâ Akalı köylüleri tuz alırlar. Bu sebeple tuz Kızılbazlarca kutlu sayılmıştır” (Şapolyo 1964: 298).

Mitolojide ve halk anlatılarında geyik motifinin önemli bir yere sahip olduğunu belirten Gülhan Atnur, geyiğin kutsal olarak kabul edilen ve totem olarak kullanılan hayvanlardan biri olduğunu ifade etmektedir. Atnur’a göre “Geyiği avlayanların cezalandırılması eski Türklerin adetlerinden kaynaklanır. Totem olarak kullanılan geyiğin gelişigüzel avlanması yasaktır” (Atnur 2005: 215). Geyik avlanmak istendiğinde ise “atılan okların geyiğe değmemesi onun totem olarak kabul edilmesinin en önemli izlerindendir” (Atnur 2005: 220).

Geyik, Alevî-Bektaşî öğretileri içinde de sıklıkla yer almaktadır. Özellikle Geyikli Baba, adından da anlaşılacağı üzere geyiğin Alevî-Bektaşî öğretisi içindeki önemine işaret etmektedir. Yaşadığı dönemde geyikleri evcilleştirerek binek hayvanı olarak kullanan Geyikli Baba, zaman zaman geyiklerden yük hayvanı olarak da faydalanmış ve onların sütünden yararlanmış. Geyikli Baba’nın geyiklerle olan bu bağı o kadar kuvvetlidir ki bazen geyik şekline girip dolaştığı anlatılmaktadır (Su 2011: 161-162).

4.6. Eşrefoğlu Al Haberi

Hasan Dede’nin en bilinen şiirleri arasında yer alan ve “Eşrefoğlu Al Haberi” diye başlayan şiirin ortaya çıkışıyla ilgili iki farklı menkıbe anlatılmaktadır.

“Âşık Gazi Hasan Dede’nin en önemli deyişlerinden biri ‘Eşrefoğlu al haberi’ diye başlayandır. Menkıbeye göre Hasan Dede, kendi dergâhı henüz çul çadır iken arada bir Hacı Bektaş kasabasına gider, postnişinlik eder, sohbe katılırdı. Bir gün aşevinde yemek pişirirken kendisine bir haber ulaştırılır.

-Bil Dedem ki bir er gelmiştir. Gelsin buyursun ama iş öyle değil. Gelip koca mermere bir el vurdu ki, parmaklarının içi mermerde oyuklar halindedir.

Hasan Dede keşkeği karıştırmaya devam eder.

-Varın söyleyin Eşrefoğlu’na’ der. Er ere böyle gelmez...

Ve ondan sonra Hasan Dede saz indirtip, söz söyler:

Eşrefoğlu al haberi

Bahçe biziz, gül bizdedir

Biz de Mevla’nın kuluyuz

Yetmiş iki dil bizdedir” (Makal 1995: 23).

Menkıbenin bir başka varyantı ise şöyledir: “Hasan Dede, bir gün yanına aldığı dört dervişi ile halka ve hakka hizmet ederken ününü duyup da çekemeyenlerden birisinin ihbarı üzerine kendisini denetlemeye gelenlerden bir paşa ile karşılaşılıyor. Meğer geleni padişah göndermiş ve adı da Eşref Oğlu imiş. Eşref Oğlu Komutan, Hasan Dede'yi görünce,

-Çabuk atlarıma arpa ve erlerime yemek... diyor.

Hasan Dede'nin bir küçük çuvalla arpa getirmesi üzerine de,

-Bu kadar at, bu arpa ile doyar mı?... diye bağırıyor.

Bu sırada Hasan Dede gene bir parça yemekle bir alay askerin yanında belirmiştir. Komutana,

-Siz atların yemesi için emir verin, Erler de bu yemekten yesin. Doymazlarsa gene gelir... diyor.

Böylece yemeğe başlayan erler ve atlar doyduktan başka geri kalanları tüketemiyorlar. Bunun üzerine sırrını anlamak isteyen Eşref Oğlu'na Hasan Dede, Eşref Oğlu Al Haberi, şiirini söylüyor” (Birdoğan 1992: 50).

5. Hasan Dede Türbesi Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar

Kırıkkale halk kültüründe önemli bir konumda olan Hasan Dede Türbesi etrafında Hasan Dede'nin olağanüstü gücü ve varlığına istinaden birtakım inanış ve uygulamalar oluşmuştur. Türbe, başta yöre halkı olmak üzere her nevi dilek için uzak yakın her yerden sürekli ziyaret edilmektedir. Ziyaretler ferden veya topluca yapılmaktadır. Bu bölümde Hasan Dede Türbesi etrafında oluşan inanış ve uygulamalar ziyaret nedenleri ve ziyaret ritüelleri bağlamında incelenmiştir.

5.1. Ziyaret Nedenleri

Türbeyi ziyaret nedenlerini halk hekimliği, kişisel beklentilerin gerçekleşmesi ve anma amaçlı ziyaretler başlıkları altında toplamak mümkündür.

5.1.1. Halk Hekimliği

Velilerin hayattayken hastalıkların giderilmesinde insanlara çeşitli şekillerde yaptıkları yardımların, öldükten sonra da devam ettiği inancından dolayı Allah'ın dostu ve sevgili kulları olan velilerin türbeleri de bir şifa kapısı olarak kabul edilmektedir. Bazen kültürel bir alışkanlıktan dolayı ilk olarak, bazen de doktora gittikleri halde hastalıklarına şifa bulamayan insanların bu tür yerleri son çare olarak gördükleri bilinmektedir.

Hasan Dede Türbesi'ne en fazla kısırlık, felç, çocuk hastalıkları (konuşamayan, yürüyemeyen, geç yürüyen çocuklar) gibi sağlık sorunlarının tedavisi için gidilmektedir (K.4, 5).

Sağaltım sürecinin tamamlanması yahut iyileşme beklentisini karşılamak üzere türbede kurban kesilmektedir. Kesilen kurban türbenin bulunduğu yerdeki halka dağıtılmaktadır.

Türbenin bulunduğu köyde bir de türbeyle ilişkilendirilen ve “pabuç ocağı” diye adlandırılan bir sağaltma ocağı bulunmaktadır. Pabuç ocağının temsilcisi olan ocaklı (K.1), Alevilik kültürü içerisinde geniş bir şöhrete sahip Hasan Dede'ye ait olduğuna inanılan bir pabuçla yüz felci, yel, ağrı ve sızı sağaltımı yapmaktadır.

Boratav'a göre “bazı türbelerin bulunduğu köyde yaşayan halkın ocaklı kabul edildiği bilinirken” (Boratav 2016: 130), burada türbede medfun veliye ait bir eşyaya sahip olmanın da ocaklık vasfı kazandırdığı görülmektedir. Hasan Dede'nin pabucunun nesilden nesile aktarıldığı anlatılmaktadır. Ocaklı (K.1), bu pabucu kendi çocuklarının almaması durumunda Hasan Dede Türbesi'ne bırakacağını ve oradan da bu pabucu kim alırsa ocaklık durumunu devam ettireceğini söylemektedir.

Ocaklı (K.1), kendisine gelen hastaları etrafı yeşil atlas kumaşla kaplanmış pabuçla ovmaktadır. Ovma işlemine üç İhlâs ve birer Fatiha, Nas ve Felâk surelerini okuyarak başlayan ocaklı, “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali Ya Hasan Dede Veli/El bizden sebep Allah'tan” diyerek işlemi tamamlamaktadır. Uygulama, hastanın başından başlanarak ayaklarına kadar pabucun temas ettirilmesi suretiyle yapılmaktadır. Yüz felci şikâyetiyle gelenlere yüzlerini sıcak tutmaları söylenmektedir.

Burada velinin kutsallığının bir zamanlar temas ettiği düşünülen eşyaya geçmiş olduğuna inanılarak pabucun hastaya temas etmesi durumunda velinin iyileştirici kudretinin hastaya şifa olacağı düşünülmektedir.

5.1.2. Kişisel Beklentilerin Gerçekleşmesi

Türbeye her türlü dilekte bulunmak isteyenlerin başvurduğu belirtilse de bu yerlere kişisel olarak günahların affı, sıkıntılardan kurtulma, iş bulma, borçtan kurtulma, kısmetin açılması, askerden sağ salim dönme, huzur, başarı, ev ve araba sahibi olma, dirlik ve düzen için gidildiği ayrıca belirtilmektedir (K.4, 5).

5.1.3. Anma Amaçlı Ziyaretler

Türbelere, bireysel isteklerle beraber içinde yaşanan topluluğun ihtiyacına yönelik ziyaretlerin gerçekleştirildiği bilinmektedir. Alevi-Bektaşî geleneğinde önemli bir yere sahip

olan Hasan Dede Türbesi, insanların özel günlerde bir araya gelerek kaynaşmasını sağlamaktadır.

16 Ağustos 1964 tarihinden itibaren her yıl 16-18 Ağustos tarihleri arasında ulusal çerçevede, 1990 yılından itibaren de uluslararası çerçevede düzenlenen Hacı Bektaş Veli Anna Törenleri ve Kültür Sanat Etkinlikleri'ne katılacak olanların Nevşehir'den önce Kırıkkale'deki Hasan Dede Türbesi'ne uğradıkları belirtilmektedir. Bu ziyaretlerin genellikle turlar eşliğinde yapıldığı ve çok kalabalık olduğu söylenmektedir (K.4, 5).

5.2. Ziyaret Ritüelleri

Türbe ziyaretlerinde, halkın çeşitli inançlara dayalı olarak birtakım ritüelleri yerine getirdikleri görülmektedir. Bu ritüeller kitabî dinlerden, eski kültürlerden ve insanların hayal güçlerinden unsurlar taşımaktadır.

5.2.1. Abdest Alma

Çeşitli dilek ve isteklerin kutsal aracılığıyla Allah'a iletmek üzere gerçekleştirilen türbe ziyaretleri öncesinde yapılan ritüel uygulamaların başında abdest almak gelmektedir.

Türbeye gelen ziyaretçilerden bazıları, türbeyle aynı avlu içerisindeki şadırvanda abdest aldıktan sonra türbeyi ziyaret etmektedirler (K.5).

5.2.2. Dua Etme

Türbeyi ziyarette bulunanların, Hasan Dede'nin ve evlatlarının ruhuna genellikle üç İhlâs ve bir Fatiha okudukları, bazen Kur'an-ı Kerim okudukları, salavat getirdikleri, tespih çektikleri ve ilahiler okudukları anlatılmaktadır (K.4, 5).

5.2.3. Namaz Kılma

İslâm dininin temel ibadetlerinden biri olan namaz kılmak türbe ziyareti öncesinde, ziyaret esnasında ve ziyaret sonrasında yapılan ritüeller arasında yer almaktadır.

Hasan Dede Türbesi'ne gelen ziyaretçilerin türbenin hemen yanında bulunan Hasan Dede Camii'nde 2 rekât namaz kıldıkları ifade edilmektedir. Türbe içerisinde namaz kılınması yasaktır (K.4, 5, 6).

5.2.4. Adak Kurbanı Kesme

Günümüzde türbelerde adak adamak oldukça yaygın uygulamalardandır. Ziyaretler yapıldıktan sonra kurban ritüeli ziyaretin tamamlayıcı unsurudur. Kurbanlar çoğunlukla koyun, koç, inek (düve) ve kümes hayvanlarından seçilmektedir. Kurban olarak seçilen hayvanların çeşitli olması, dileğin büyüklüğü ve adayan kişinin ekonomik durumuyla

alakalıdır. Ekonomik durumu zayıf olanlar genellikle horoz ve tavuğu tercih ederken, orta halli olanlar koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanları, maddi durumu iyi olanların ise dana, düve gibi büyükbaş hayvanları kurbanlık olarak adadıkları görülmektedir.

Hasan Dede Türbesi'ne gelen ziyaretçiler tarafından kurban olarak genellikle horoz adandığı belirtilmektedir (K.4, 5). Hatta türbenin etrafındaki bazı evlerin bahçe kapılarında ya da civardaki direklerde “horoz bulunur” şeklinde yazılar bulunmaktadır.

Ziyaret sırasında kesilen istek kurbanları ile dileğin gerçekleşmesi üzerine kesilen şükür ya da adak kurbanları ziyaretçiler tarafından türbenin bulunduğu köy halkına dağıtılmaktadır. Kişiler bu kurbanlardan kendileri yememektedirler. Sadece kesilen hayvanın kanı dilek sahibinin alına sürülmektedir (K.4,5).

5.2.5. Türbe Çevresinde Bulunan Taşı Öpme, El-Yüz Sürme

Türbenin hemen yanındaki Hasan Dede Camii'nin ön cephesinde, halk arasında “Karataş” diye adlandırılan sarı madeni çerçeve içine alınmış siyah renkli parlak bir taş bulunmaktadır. Türbeye gelen ziyaretçiler bu taşı üç defa öperek, ellerini ve yüzlerini sürerek dua etmektedirler (K.4,5).

5.2.6. Sandukanın Etrafını Dolanma

Bu ritüel, türbe ziyaretlerinin genelinde uygulanmaktadır. Ziyaret sırasında Hasan Dede'nin sandukasının her biri kenarı öpülerek etrafı üç kez dolanılmaktadır (K.4, 5).

Hikmet Tanyu'nun *Türkiye'de Adak ve Adak Yerleri* adlı kitabında ise bu ritüelin daha önce farklı bir şekilde uygulandığı anlatılmaktadır. Tanyu, Hasan Dede'yi ziyarette türbe içine girilip bir defa dönüşten sonra durulduğunu, “Esselamü Aleyküm Nuru Muhammet Mustafa, Esselamü Aleyküm Nuru Aliyül Murtaza...” (Tanyu 2007a: 151-152) denilerek hep bir ağızdan tekrarlandığını, sonra on iki imamın adının sayıldığını belirtmektedir.

5.2.7. Türbe Kapısının Eşiğini Öpme

Kırıkkale yöresi türbelerinde dikkat çeken ritüellerden biri türbelerin kapısına, yani parça bütün ilişkisi içerisinde kapının eşiğine niyazdır. Hasan Dede Türbesi'ne girerken besmele çekilerek kapının sağ ve sol tarafı ile eşiği öpülmekte ve türbeye sağ ayakla girilmektedir. Çıkarken de sandukaya sırt dönülmeden aynı uygulama yapılmaktadır (K.6).

Sonuç

Çalışmada, Hasan Dede hakkında en yaygın yaşam öyküsü anlatılmaya, bunun yanında farklı görüşler aktarılmaya, böylece Hasan Dede'nin en yaygın bilinenlerin dışında

ömrünün son yıllarını geçirerek vefat ettiği Kırıkkale’de halkın muhayyilesindeki yeri anlatılmaya çalışılmıştır.

Hasan Dede’nin keramet sahibi bir evliya olduğuna inanılmaktadır ve hakkında menkıbeler oluşmuştur. Bu menkıbelerde; maddenin mahiyetini değiştirme, doğa kuvvetlerine hükmetme, yabani hayvanları itaat altına alma gibi keramet motiflerine rastlanmaktadır. Hasan Dede aynı zamanda şairliği ve şiirleriyle âşık edebiyatının önemli bir temsilcisidir.

Tarihi kaynaklarda ve menkıbelerde yer alan bilgilerden anlaşılacağı üzere Hasan Dede, Horasan diyarı Karaman’dan çıkarak nasibini Anavarza ve çevresinde aramak için Çukurova yöresine gelmiş, bir süre Kadirli’de dolaşmış, Anadolu’da ve Rumeli’de birçok savaşa katılarak hizmetler vermiş ve en sonunda Kırıkkale’nin Hasandede köyüne gelerek buraya yerleşmiştir. Yaşamı boyunca verdiği hizmetler ve manevi gücüne olan inançtan ötürü mezarı türbe haline getirilmiştir.

Hasan Dede Türbesi, Kırıkkale bölgesinde Alevi-Bektaşî geleneğine mensup kişiler ağırlıklı olmak üzere birçok kişi tarafından kutsal kabul edilen ve ziyaret edilen mekânlardan biridir. Bu durum türbenin Kırıkkale halkı için günümüzde dinî çekiciliğini devam ettirdiğini ve hâlâ işlevselliğini sürdürdüğünü göstermektedir.

Türbenin çeşitli amaçlarla ziyaret edildiği belirlenmiştir. Bunların başında çeşitli hastalıkların sağaltılması, evlilik, askerlik, mal-mülk sahibi olma gibi bireysel isteklerin gerçekleşmesi ve belirli zamanlarda sürekliliği olan faaliyetlerin yapılması suretiyle insanların bir araya gelerek kaynaşmasını sağlamak gelmektedir.

Hasan Dede Türbesi, bölge halkının dinî ve milli değerlerini yaşatma fonksiyonuna ve kültürel mirası gelecek kuşağa taşıyan bir mekân olma özelliğine sahiptir. Bu durum türbenin, hem toplumsal birlik ve beraberliğin bir göstergesi hem de geçmişle gelecek arasında bir inanç köprüsü vazifesinde olduğunu göstermektedir. Burada başlı başına kültürel, dinî ve sosyal bir etkinlik alanı oluşmuştur.

Kaynaklar

Altın, Yakup (2011) *Kırıkkale*, Ankara: İl Gazetesi Yayınları.

Atnur, Gülhan (2005) “Kozı Körpeş ile Bayan Sulu Destanında Geyik Motifi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu Özel Sayısı, 12 (28), 213-222.

Birdoğan, Nejat (1992) *Hasan Dede Kasabası ve Hasan Dede*, Kırıkkale: Hasandede Belediyesi Kültür Yayınları.

- Boratav, Pertev Naili (2016) *100 Soruda Türk Folkloru*, 3. Baskı, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Bölükbaşı, Rıza Tefik (2015) *Tekke ve Halk Edebiyatı Makaleleri*, İstanbul: Dergah Yayınları.
- Durma, Abdulhalim (2016) *Evliyalar Şehri Kırıkkale*, Ankara.
- Gökbulut, Güler Özden (1999) “Hasan Dede ve Hasan Dede Türbesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (9), 101-103.
- Gölpınarlı, Abdulkaki (1963) *Alevi-Bektaşî Nefesleri*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İvgin, Hayrettin (1984) “Can Dostlar Arasında”, *İnanç*, (7), 41.
- Köprülü, Mehmed Fuad (1962) *Türk Saz Şairleri Cilt: 1*, İstanbul: Güven Basımevi.
- Makal, Tahir Kutsi (1990) *Halkbilim ve Edebiyat (Halk Edebiyatı İncelemeleri)*, İstanbul: Toker Yayınları.
- Makal, Tahir Kutsi (1995) *Âşık Hasan Dede*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar (1983) *Bektaşî Menâkıpnâmelerinde İslâm Öncesi İnanç Motifleri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Su, Süreyya (2011) *Hurafeler ve Mitler - Halk İslâmında Senkretizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şapolyo, Enver Benhan (1964) *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Şimşek, Esma (1996) “Âşık Hasan Dede Üzerine Yeni Tespitler”. *Milli Kültür Araştırmaları 50. Kültür ve Sanat Yılında Dr. Mehmet Önder’e Armağan* (s. 256-262), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
- Şimşek, Esma (2018) “Kadirli (Osmaniye) ve Çevresinde Hasan Dede ile İlgili İnanış ve Menkıbeler”, *IV. Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 18-20 Ekim 2018, C.II. (s. 519-534)*.
- Tanyu, Hikmet (2007a) *Türkiye’de Adak ve Adak Yerleri*, Ankara: Elips Kitap.
- Tanyu, Hikmet (2007b) *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara: Elips Kitap.
- Tekel, Fatih (2021) *Kırıkkale Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Türbeler* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Yener, Cemil (1973) *Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Bates Yayınları.

Yılmaz, Hacı (2003) “Hasan Dede Dergahı’ndan Ali Bahri Demirhan Dede ile Söyleşi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli*, (27), 195-204.

Kaynak Kişiler

Kodu	Adı-Soyadı	Cinsiyeti	Yaşı	Mesleği	Eğitim Durumu	Yaşadığı Yer
K.1	Nursel Demirhan	Kadın	67	Ev Hanımı	İlkokul	Merkez/Hasandede Köyü
K.2	Mücahit Özbek	Erkek	59	Devlet Memuru	Lisans	Bahşılı/Merkez
K.3	Arap Ayan	Erkek	56	Memur	Ortaokul	Merkez/Hacılar Beldesi
K.4	Haşim Demirhan	Erkek	69	Emekli	Lise	Merkez/Hasandede Köyü
K.5	Tamer Demirhan	Erkek	56	Emekli	İlkokul	Merkez/Hasandede Köyü
K.6	Arap Ali Ataseven	Erkek	63	Memur	Lise	Merkez/Güzeltepe Mah.

Ekler

Fotoğraf 1: Hasan Dede Camii, Hasan Dede Türbesi ve Hasan Dede’nin evlatlarının medfun olduğu türbe

Fotoğraf 2: Hasan Dede'nin sandukası

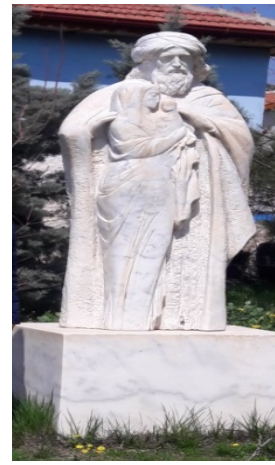
Fotoğraf 3: Hasan Dede'nin evlatlarının sandukaları

Fotoğraf 4: Hasan Dede'nin köyün girişindeki heykeli

Fotoğraf 5: Hasan Dede'nin köyün meydanındaki heykeli

Fotoğraf 6: Hasan Dede'nin cemevi bahçesindeki heykeli

Fotoğraf 7: Kaynak Kişiler (K.4, 5, 6)